BELLEK Uluslararası Tarih ve Kültür Araştırmaları Dergisi
Hatay Mustafa Kemal Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü Dergisi

Cilt/Volume: 8
Sayı/Number: 1
Sayfa/Page: 48-66

Bellek Journal of Hatay Mustafa Kemal University Faculty of Arts and Sciences Department of History

MİDHAT PAŞA VE TUNA HADİSELERİ (1867- 1868)*

MIDHAT PASHA AND THE TUNA INCIDENTS (1867- 1868)

Yaşar ARSLANYÜREK**

Makale Bilgisi/Article Info: Geliş/Received: 31/08/2026 Düzeltme/Revised: 07/09/2026 Kabul/Accepted: 08/09/2026

Araştırma Makalesi / Research Article

Atıf / Cite as: Arslanyürek, Y. (2026). Midhat Paşa ve Tuna Hadiseleri (1867- 1868). *Bellek Uluslararası Tarih ve Kültür Araştırmaları Dergisi*, *8*(1), 48-66. https://doi.org/10.52735/bellek.2029298

ÖZ

Tuna Vilayeti, XIX. yüzyılın ikinci yarısında oldukça geniş sınırları sahipti. Tuna Vilayetine vali olarak atanan Midhat Paşa, bölgede yer alan komitalar ve komitacılarla mücadele etmiştir. Burada Osmanlı Devleti'nin idaresini güçlendirmeye çalışmıştır. Midhat Paşa'nın çalışmaları sayesinde komitacılar bölgede uzun süre istediklerini elde edememişlerdir. 1859 yılından itibaren Rusların Panslavizm politikası ile Tuna Vilayetinde Rusya etkisinde bulunan komitalar ortaya çıkmaya başlamıştır. Oluşturulan komitalara Rusya, her türlü desteği sağlamıştır. Bulgar komitacılık faaliyetleri 1867'den sonra örgütlenmeye ve etkisini göstermeye başlamıştır. Bu tarihten itibaren Bulgar komitalar, faaliyetlerini yoğunlaştırmıştır. 1867 Birinci Tuna Hadisesi, yine aynı tarihte Vapur Hadisesi ve 1868 İkinci Tuna Hadisesi bu dönemde meydana gelen önemli olaylar arasındadır. 1868 yılına kadar gerçekleştirilen komitacılık faaliyetleri, Midhat Paşa'nın varlığı nedeniyle başarılı olamamıştır. Söz konusu fesat faaliyetleri Niş, Eflak, Kalas, Bükreş, Tuna, Ziştovi, Rusçuk, Vidin, Tırnova ve Filibe gibi yerlerde meydana gelmiştir. Panayot Hitov, Filip Toti ve Hacı Dimitri gibi komitacılar bu olaylarda öncü olmuşlardır. Komitacılar amaçları için silahlanarak Osmanlı Devleti aleyhine faaliyetlerde bulunmuşlardır. Bölgede faaliyet gösteren fesat komitaları her türlü şiddet eylemini gerçekleştirmekten geri durmamıştır. Komitaların amaçlarından biri de meydana gelen olayları Müslüman - Hıristiyan çatışması olarak göstermekti. Bu sayede muhtemel bir Avrupa müdahalesi amaçlanmıştır. Bu çalışmada Midhat Paşa'nın Tuna vilayetinde bozguncu komitacılarla mücadelesi araştırılmıştır. Ayrıca bu sırada meydana gelen Tuna hadiseleri de konuyla bağlantılı olarak araştırılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Balkan, Midhat Paşa, Tuna Vilayeti, komita, eşkıya.

* Bu araştırma sürecinde; TR Dizin 2020 kuralları kapsamında "*Yükseköğretim Kurumları Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Yönergesinde*" yer alan tüm kurallara uyulmuş ve yönergenin ikinci bölümünde yer alan "Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiğine Aykırı Eylemlerden" hiçbiri gerçekleştirilmemiştir. Ayrıca bu araştırma "*Etik Kurul İzni*" gerektirmeyen bir çalışmadır.

** Doç. Dr., Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi, e-mail: yasararslanyurek@gmail.com, **ORCID: 0000-0002-3108-9306**

EXTENDED SUMMARY

The Danube Province covered a vast territory in the second half of the 19th century. Most of today's Bulgaria lay within the borders of the Danube Province. Midhat Pasha, who was appointed as governor to the Danube Province, struggled against the committees and committee member in the region.

Thanks to Midhat Pasha's efforts, the committee member were unable to achieve their goals in the region for a long time. Starting in 1859, under Russia's Pan-Slavism policy, committees under Russian influence began to emerge in the Danube Province. Russia provided all kinds of support to the established committees. As Bulgarians also joined these newly formed committees, the organizations expanded. The established committees organized the uprisings in Bulgaria. Bulgarian committee activities began to organize and show their influence after 1867. The First Danube Event of 1867, the Steamer Event in the same year, and the Second Danube Event of 1868 are among the significant events that occurred during this period.

During the First Danube Event, there were 3 Bulgarian committees within the territory of the Ottoman State. One of them was Panayot Hitov's committee. Another was established by Filip Toti along with his followers. The third committee was under the leadership of Peter Petkov.

Midhat Pasha ensured the welfare and peace of both the Muslim and non-Muslim population in Bulgaria. Once the complaints of the local people ceased, this situation uneasy certain neighboring states and subversion committees in the region. Thereupon, Russia, Serbia, Romania, and the committees sought to create unrest in Bulgaria against the Ottoman State. To achieve this, Midhat Pasha first needed to be eliminated. Because Midhat Pasha had developed the Danube Province almost like a European province, securing the welfare and peace of the people there.

Due to the reforms of the Ottoman State, the Russian Ambassador in Istanbul, General Ignatiev, engaged in activities to have Midhat Pasha dismissed from his post in the Danube Province. However, since Sultan Abdülaziz attached great importance to the activities in the Danube Province, he did not remove Midhat Pasha from office. Bulgarians who received education in Russian cities such as Odessa and returned to Bulgaria to work as teachers corrupted the minds of the youth there. The Ottoman State remained silent on this matter for a long time so as not to cause a diplomatic problem.

Grand Vizier Ali Pasha granted Midhat Pasha the necessary powers to take action against the komitadjis. Thus, Midhat Pasha took a series of measures. In this context, Midhat Pasha conducted operations against the Panayot Hitov (Khitov) committee in 1867. However, when pressed, the committee fled to Serbia.

Through Russian activities, Slavic committees in Bulgaria made preparations in May 1867 in places such as Wallachia, Bucharest, Kalas, Braila, and Yerköy, as well as in the Bessarabia region, which was under Russian influence. Later, these committees mobilized Bulgarians in the Niš Province to revolt by force. This situation was learned by the Governor of Niš, Midhat Pasha, and reported to the Grand Vizier Ali Pasha.

In August 1867, about 150 bandits carrying black and white flags crossed into the Adliye district from Serbia. The commander of Vidin, Ömer Pasha, along with his soldiers, fought against these bandits, who numbered around 400 and were dressed in military uniforms. Meanwhile, Filip Toti's committee engaged in similar activities in Zištovi in May 1867.

The brigands brutally murdered innocent Muslim children in Svishtov. The bands entered via the Danube and reached places such as Sliven (İslimye), Vratsa (İvraca), Troyan, and Kazgan within a few days. Despite everything, the Ottoman State continued to act leniently toward the komitadjis in the region. In this regard, apart from those tried for murder, other komitadjis were released after receiving counsel. However, komitadjis involved in murders were tried and executed.

When Sultan Abdülaziz visited the Danube Province in 1867, he commended Midhat Pasha's operations against the insurgent groups in the region and his success in creating a province comparable to modern European provinces. After Midhat Pasha suppressed the 1867 rebellion, a letter of gratitude bearing the seals and signatures of the Bulgarian notables was sent to him regarding the cleansing of the country from brigands. On March 6, 1868, Midhat Pasha was removed from the governorship of the Danube Province by the government in Istanbul and reassigned to another post. During Sabri Pasha's tenure as Governor of the Danube Province, brigand groups of approximately 500–600 people were sent into the Danube province. Upon this, Midhat Pasha was reappointed to the Danube province. These brigand groups were also routed. Due to Midhat Pasha's operations against the committees in the region, the Slavic committee planned to assassinate him three times.

The komitadji activities conducted until 1868 were unsuccessful due to the presence of Midhat Pasha. The subversion activities in question took place in locations such as Niš, Wallachia, Galați, Bucharest, Danube, Svishtov, Ruse, Vidin, Veliko Tarnovo, Plovdiv, Sliven, Sevlievo, Varbovka, and the Tusa Balkans. Komitadjis such as Panayot Hitov, Filip Toti, Hadzhi Dimitar, Stefan Karadzha, Sebian, and Bulgar played leading roles in these events. States such as Serbia and Romania, primarily Russia, provided various forms of support for these subversive activities. Ottoman statesmen and commanders—chiefly Grand Vizier Ali Pasha and Midhat Pasha, as well as Vidin Commander Ömer Pasha and Yambol (Yanbolu) District Director Hasip Efendi—engaged in many important struggles against the komitadjis.

Subversive committees operating in the Danube province did not hesitate to carry out every kind of violent act. One of the aims of the committees was to present the occurring events as a Muslim–Christian conflict. Through this, a potential European intervention was intended. In this study, Midhat Pasha's struggle against subversive komitadjis in the Danube province has been researched. In addition, the Danube events that occurred during this time have also been investigated in connection with the subject.

Keywords: Balkan, Midhat Pasha, Danube Province, committee, bandit.

GİRİŞ

Tuna vilâyeti 1864 yılında Vidin, Silistre ve Niş vilâyetleri birleştirilerek merkezi Rusçuk olmak üzere kurulmuştur. Oluşturulan Tuna Vilayeti'nin valiliğine de Midhat Paşa tayin edilmiştir. Midhat Paşa vilâyette ıslahatlar yaparak bölgedeki Osmanlı idaresini güçlendirmeye çalışmıştır.[1] Bu bağlamda bu günkü Bulgaristan'ın önemli bir kısmı oluşturulan Tuna vilayetinin sınırları içinde bulunmuştur.[2]

1859 yılından itibaren Rusya Panslavizm politikasını daha etkili bir şekilde uygulamaya başlamış ve Balkan topraklarında ve bu bağlamda Tuna Vilayetinde Panslavist komitalar ve komitacılar ortaya çıkmıştır. Gayri resmî ve resmî çalışmalar ile komitacı Bulgarların da katılmasıyla örgütlenmeler genişletilmiştir. Bu komitacıların amaçları Bulgaristan'da isyanları organize etmek olmuştur. Bu esnada Ruslar, *Bulgarları* Panslavizm düşüncesi çerçevesinde yetiştirerek onları Osmanlı Devleti'nden koparmak için yoğun ve planlı bir faaliyet yürütmüşlerdir. Bu dönemde Rusya, maddi yardım da dahil her türlü destek ile Bulgarları himaye etme politikası izlemiştir. 1868 yılına kadar komitacıların giriştiği isyan hareketlerinden bir netice alınamamıştır. Bu başarısızlığın en önemli sebebi ise Midhat Paşa'nın bölgedeki varlığı olmuştur.[3]

Bulgar komitacılık faaliyetleri 1867 yılında açık bir şekilde kendini göstermeye başlamıştır. Söz konusu komitalar bu dönemden itibaren daha örgütlü bir nitelik kazanmıştır. Osmanlı Devleti bu komitacılık faaliyetlerini bastırmak istemiştir. Ancak 1867 yılından itibaren Bulgar komitaları hazırlıklarını ve propaganda faaliyetlerini yoğunlaştırmaya başlamıştır. 1867 yılında meydana gelen Birinci Tuna Hadisesi, 1867 yılında gerçekleştirilen Vapur Hadisesi ve 1868 İkinci Tuna Hadisesi de bu bağlamda değerlendirilmelidir.1868 yılından itibaren Bulgar komitaları Osmanlı topraklarına tecavüz etmeye devam etmiştir.

Rusya'nın Bulgarlara yönelik ifsad faaliyetleri konusunda Rus Panslavistler, XIX. yüzyıl başlarından itibaren çalışmaya başlamışlardır. Bu bağlamda Edirne ve Tuna Vilayetlerinde bulundukları dönemde uluslararası propaganda, askeri ve sivil eğitim ve diploması gibi farklı araçlarla sözde Milli Slav Devleti kurmak için planlı bir faaliyet yürütmüşlerdir.[4]

Tuna vilayetindeki fesat komitaları Niş, Eflak, Kalas, İbrail, Bükreş, Yerköy, Beserabya, Tuna, Kazanlık, Ziştovi, Rusçuk, Vidin, Tırnova, Filibe, İslimye, Selvi, Virbofka ve Tusa Balkanı gibi yerlerde fesat faaliyetleri yürütmekten geri kalmamıştır. Bununla birlikte Panayot Hitov, Filip Toti, Hacı Dimitri, Stefan Karaca, Sebian ve Bulgar gibi komitacıların söz konusu komitalarda etkin bir şekilde faaliyet yürüttükleri görülmüştür. Söz konusu bozgunculuk faaliyetlerine, Rusya başta olmak üzere Sırbistan ve Romanya gibi devletler çeşitli destekler sağlamıştır. Komitacılarla başta Sadrazam Ali Paşa ve Midhat Paşa olmak üzere, Vidin

[1] Mihai Maxim, "Tuna", https://islamansiklopedisi.org.tr/tuna, Erişim Tarihi: 26.08.2026.
[2] Gökhan Çetinsaya ve Ş. Tufan Buzpınar, "Midhat Paşa (1822-1884)", https://islamansiklopedisi.org.tr/midhat-pasa, Erişim Tarihi: 26.08.2026.
[3] Kevser Değirmenci, "Hürriyet Gazetesi'ne Göre (1868-1870) Bulgar Sorunu", Osmanlı Medeniyeti Araştırmaları Dergisi, S. 16, s. 203-204.
[4] Serap Toprak, "Bulgaristan'ın Bağımsızlığında Rusya'nın Rolü", *History Studies*, C. 5, S. 6, s. 133.

komutanı Ömer Paşa ve Yanbolu kazası müdürü Hasip Efendi gibi Osmanlı Devleti'nin devlet adamları ve komutanları birçok önemli mücadelede bulunmuştur.

Bu çalışmada 1867-1868 yıllarında Tuna vilayetinde Midhat Paşa başta olmak üzere söz konusu yöneticilerin komitacılarla mücadelelerine yer verilerek, bu süre içerisinde gerçekleşen 1867 yılındaki Birinci Tuna Hadisesine, 1867'de meydana gelen Vapur Hadisesine ve 1868'de meydana gelen İkinci Tuna Hadisesine yer verilerek konu arşiv belgeleri başta olmak üzere araştırılacaktır.

1. Birinci Tuna Hadisesi

Bükreş'te Bulgar Devrim Komitalarının kurulmasıyla beraber 1860'larda Bulgar ulusal hareketleri, Tuna vilayetinde oldukça güçlü hale gelmeye başlamıştır. Bu bağlamda bölgedeki eşkıya ve Bulgar komitaları, Osmanlı yönetimi için ciddi bir tehdit oluşturmuştur.[5] Çünkü Bulgar Merkez Komitası'nın tüzüğüne göre Bulgaristan'ın bağımsızlığı için öncelikle silahlanarak, amaçları için ölüm, silah ve ateş vasıtasıyla arzu edilen hedeflere ulaşılabileceği belirtilmiştir.[6]

Birinci Tuna Hadisesi olarak bilinen 1867'deki Bulgar İsyanı sırasında Osmanlı Devleti topraklarında 3 Bulgar komitası bulunuyordu. Bunlardan biri Panayot Hitov'un komitası olup 30 kişiden müteşekkildi. Diğer komita, mevcudu 35 kişi olup Filip Toti tarafından kurulmuştu. Üçüncü komita da 15 kişiden oluşan Peter Petkov'un liderliğindeki komita idi.[7]

Tuna Vilayeti 1864 yılında kurulduktan sonra, Midhat Paşa tarafından Bulgaristan'da mukim Müslüman ve gayrimüslim halkın refah ve huzuru sağlanıp, halkın şikâyetleri son bulunca mevcut durum Rusya, Sırbistan ve Romanya ile bölgedeki fesad komitalarını tedirgin etmiştir. Bunun üzerine söz konusu devletler ve komitalar, daha önce olduğu gibi Bulgaristan'da anarşi ve huzursuzluk ortamını geri getirmenin vasıtalarını araştırmaya başlamıştır. Bunu sağlamak amacıyla önce, Midhat Paşa'nın saf dışı bırakılması yahut en azından buradan uzaklaştırılması gerekiyordu. Çünkü Midhat Paşa, Tuna Vilayeti'ni adeta bir Avrupa vilayeti gibi imar ederek, buradaki halkın refah ve huzurunu sağlama konusunda önemli ve cesur kararlar almıştı.[8]

1865-1866 yıllarında Rusya'da oluşturulan komitalar, ihtilal yapmak için Kişinev ve Bükreş üzerinden Bulgaristan'a gelmiştir. Bu bağlamda söz konusu komitalar Ziştovi civarında Tuna'dan geçerek, Tırnova ile Selvi arasında Balkanlara kadar ilerlemiştir. Ancak Bulgarlar tarafından hiçbir yardım alamayınca, bölgedeki Osmanlı kuvvetleri tarafından mağlup edilmişlerdir.[9]

Haydutların sayısının daha sonra 180-200'e çıktığı 5 Aralık 1865 tarihli belgeden anlaşılmaktadır. Ancak Osmanlı kuvvetleri ile köylülerden oluşan birlikler haydutları kuşatmıştır. Çatışmada haydutların çoğu öldürülerek Filip Toti de yaralanmıştır. Ancak kalan eşkıya ile birlikte önce Balkan Dağları'na oradan da Sırp topraklarına kaçmayı başarmıştır. Toti'nin komitası tarafından gerçekleştirilen bu isyan hareketinin bastırılmasından az bir süre sonra, Tırnova'da 6 Müslüman ve 6 gayrimüslim üyeden oluşan bir geçici mahkeme

[5] Mehmet Çelik, *Tanzimat in the Balkans: Midhat Pasha's Governorship in the Danube Province (Tuna Vilayeti), 1864-1868*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Bilkent Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara 2007, s. 88.

[6] Bükreş'teki Bulgar Merkez Komitası'nın faaliyetleriyle ilgili olarak ayrıntılı bilgi için bk. BOA, A.}MKT.MHM., 442 – 41, Sayı: 2-9, 07 Ş.1289/ 10 Ekim 1872.

[7] İsmail Pehlivan, *Bulgar Komitacıları ve Komita Faaliyetleri 1866-1913*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Edirne 2017, s. 7.

[8] M. Hüdai Şentürk, *Osmanlı Devleti'nde Bulgar Meselesi (1850-1875)*, Türk Tarih Kurumu, Ankara 1992, s. 200.

[9] Midhat Paşa, *Türkiye'nin Mazisi ve İstikbali & Suriye Layihası*, Der: Eralp Yaşar Azap, Kapra Yayınları, İstanbul 2021, s. 21.

oluşturulmuştur. Bu mahkeme tutuklanan komita üyelerini ve eşkıyayı cezalandırmak için görevlendirilmiştir. Cinayet ve yaralama suçuna karışanlar idam edilmiş, diğerleri ise ağır hapis cezasına çarptırılarak Diyarbakır'a sürgün edilmiştir.[10]

Bazı Bulgarlar, Toti'nin bozgunculuk faaliyetini desteklese de ona ve onun gibi bölgedeki eşkıyaya karşı savaşanlar da söz konusuydu. Oluşturulan mahkemeler, ayaklanmalarda yer alan eşkıyayı ağır cezalara çarptırmıştır. Dahası bu komitalara sempati besleyen bazı yabancılar da sınır dışı edilmiştir.[11]

Tuna bölgesindeki eşkıyaya karşı faaliyet gösterenlerden birisi de Yanbolu Kazasında yönetici olarak görev yapan Hasip Efendi'ydi. 25 Aralık 1865 tarihli bir belgeye göre, Tuna çevresinde gezerek bölge halkını katledip mallarını gasp eden Mustafa isimli eşkıya ve 5 arkadaşı, Tuna Vilayeti zabıtası tarafından sıkıştırılmıştır. Bunun üzerine söz konusu eşkıya, Yanbolu kazasına[12] kaçmışsa da Yanbolu kazasının müdürü olan Hasip Efendi bu eşkıyayı yakalamıştır. Hasip Efendi'ye bu hizmetine karşılık olarak Dördüncü Dereceden Devlet Nişanı verilmesi Tuna Vilayet Valiliği tarafından teklif edilmiştir. Meclis-i Vala tarafından gönderilen yazıda söz konusu eşkıyanın kökünün kazınması için uzun süre mücadele edildiği, fakat Hasip Efendi'nin gayretleriyle bu eşkıyanın yakalanabildiği belirtilmiştir. Bu tür hizmetlerde bulunan kimselerin ödüllendirilmesinin devletin yüksek şanından olduğu için Hasip Efendiye bu rütbenin verilmesi uygunsa da söz konusu rütbenin verilmesi padişahın onayına sunulmuş ve padişah da Dördüncü Dereceden Devlet Nişanı'nın verilmesini uygun bulmuştur.[13]

Osmanlı Devleti'ne karşı Bulgaristan'da asayişin bozulması için faaliyet gösteren devletlerden biri de Rusya idi. Rusya Dışişleri Bakanı Gorçakov, bir deklarasyon yayınlamış ve Balkanlardaki Hristiyan halkın Türkler tarafından baskıya maruz bırakıldığını ifade ederek, Balkan olayları ile ilgili dikkat edilmesi konusunda Avrupalı devletleri uyarmıştı.[14]

Osmanlı Devleti'nin ıslahatları nedeniyle adeta üzülen, bunları nefretle gören ve Midhat Paşa'nın Tuna Vilayeti'ndeki görevinden azledilmesi için İstanbul'da bulunan Rusya Sefiri General İgnatief tüm siyasi gücüyle faaliyetlerde bulunmuştur. Fakat Sultan Abdülaziz Tuna Vilayeti'ndeki faaliyetlere büyük önem verdiğinden Midhat Paşa'yı görevden almamıştır. Bu nedenle Rusya, Bulgar halkını ifsada başlamıştır. Zira bu dönemde Rusya, Bulgaristan üzerinde yaklaşık 50 yıldan beri benzer faaliyetleri yürütmekteydi. Rusya'nın Odesa ve diğer şehirlerinde eğitim alarak öğretmenlik yapmak için Bulgaristan'a gelen Bulgarlar, buradaki gençlerin fikirlerini bozmuştur.[15] Zamanla Tuna Vilayeti'nde gerçekleştirilen ıslahatları sonuçsuz bırakmak Rusya için önemli bir konu haline gelmiştir. Bu nedenle kısa süre içerisinde Bulgaristan'ın her tarafında fesat belgeleriyle ve halkı tahrik eden memurlarla bölge doldurulmuştur. Bu belgeler Rusya'yı suçlamak için yeterliydi. Dahası meridyen dairesini ölçme bahanesiyle bir takım Rus kurmay ve subaylar ile sivil memurlardan müteşekkil bir heyet özel bir izinle Rumeli'de bulunmuştu. Söz konusu heyetin buradaki yerel halkı tahrik eden

[10] BOA, *İ..MVL.,* 581/26079, 16 Receb 1284 [13 Kasım 1867].
[11] M. Çelik, *Tanzimat in the Balkans…*, s. 90.
[12] Osmanlı Devleti'nde Rumeli Eyalet sistemine bağlı olan Yanbolu kazası, Bulgaristan'ın Güneydoğu'sunda bugünkü Yambol şehridir.
[13] BOA, *İ..MVL.,* 545/24476, 6 Şaban 1282 [25 Aralık 1865].
[14] Hasan Demiroğlu ve Feyzullah Uyanık, "Osmanlı ve Rus Kaynaklarına Göre General İgnatiev'in Sultan Abdülaziz Dönemi Faaliyetleri (1864-1876)", Sultan Abdülaziz ve Dönemi Sempozyumu Ordu ve Siyaset Bildiriler Kitabı, 12-13 Aralık 2012, Ankara, Cilt 3, Türk Tarih Kurumu, Ankara 2014, s. 192.
[15] Rusya'da yetiştirilen sözde öğretmenler Bulgaristan'a döndüğünde Slav birliği fikrini yaymışlardır. bk. (Midhat Paşa, 2020, s. 21).

belgeler dağıttıkları tespit edilmiştir. Fakat Osmanlı Devleti, diplomatik bir sorun olmasın diye bu konuda da sessiz kalmıştır.[16]

Sadrazam Ali Paşa tarafından Midhat Paşa'ya Bulgarları tahrik etmek amacıyla vilayete gelen komitacılara karşı, gereken askeri ve idari önlemleri alma yetkisi verilmişti. Böylece Midhat Paşa, söz konusu önemleri alarak ihtilalcileri beklemeye başlamıştır. Bu bağlamda Panayot Hitov (Khitov) komutasında 30 kişiden oluşan bir komita ilk olarak Nisan 1867'de ortaya çıkmıştır. Bu komita, önce Tuna Nehri'nden, daha sonra Müslümanların yoğunlukta yaşadığı Deliorman'dan geçerek eyaletin içerisine doğru ilerlemiştir. Herhangi bir eylemde bulunmadıkları için yerel halk ile idari makamlar, Balkan Dağlarına varıncaya kadar bu komitanın varlığını fark edememiştir. Bu komitayı etkisiz hale getirmek için bölgeye birlikler sevk edilmiştir. Ancak komita bir çatışmaya girmeyerek hızla Sırbistan'a kaçmıştır.[17]

İstanbul'daki Rus Büyükelçisi İgnatief uzun süre İstanbul'da bulunmuştu. Bu bağlamda Tuna vilayetinde uygulanan Tanzimat ve Islahatın sonuçlarını yakinen izleyebilmiştir. Bu durumdan her zaman faydalanmasını bilen İgnatief, Midhat Paşa'nın, Tuna Vilayeti'ni Mısır gibi kendi adına imtiyaz altına alacağına dair Sultan Abdülaziz'e birtakım olumsuz telkinlerde bulunarak Abdülaziz'i vesvese ve şüpheye düşürmek istemiştir. Rusya'nın faaliyetleriyle Bulgaristan'da huzursuzluk ortamı oluşturarak asayişi bozmaya çalışan Slav komitaları, Mayıs 1867'de Eflak, Bükreş, Kalas İbrail ve Yerköy gibi merkezleri ile Rusya'nın nüfuzu altındaki Beserabya bölgesinde hazırlık faaliyetlerini tamamlamıştır. Daha sonra bu komitalar, Niş Vilayeti'ne bir grup silahlı eşkıya sevk ederek, Bulgarları zorla isyan etmeleri için harekete geçirmiştir. Bu durum, Niş Valisi Midhat Paşa tarafından haber alınarak, Sadrazam Ali Paşa'ya haber edilmiştir. Aynı zamanda askeri ve mülki tedbirler almaya yetkili olan Midhat Paşa bütün güvenlik önlemlerini titizlikle ve gizli bir şekilde tamamlamıştır. Bu sırada, 25 Mayıs 1867 günü bir komita lideri olan Filip Toti'nin başkanlığında, içerisinde Arnavut ve Sırp eşkıyanın da bulunduğu 25 kişilik Bulgar Komitası, Tuna Nehri'nden kayıkla geçerek Ziştovi kasabasının karşısındaki bir adaya geçmiştir. Komita üyelerinin neredeyse tamamı 25-26 yaşlarında gençlerden oluşmaktaydı. Söz konusu komita üyelerinin halkı ayaklandırmak amacıyla Tuna Vilayeti'ne geçtiklerinde, kendilerine yardım etmek için arkalarından Rus, Sırp ve Ulah askerlerinin de gönderileceği kendilerine vaat edilmişti.[18]

Diğer taraftan, 14 Ağustos 1867 tarihli Vidin'den gelen bir telgrafa göre Sırbistan'dan Adliye kazasına siyah ve beyaz bayraklı 150 kadar eşkıya geçmiştir. Bu komitacılar burada iki evi yakmıştır. Bazı eşkıyanın elinde boru ve bayraklar yer almıştır. Vidin komutanı Ömer Paşa, asker elbisesi bulunan 400 kadar eşkıyaya karşı bizzat askerleriyle birlikte mücadele etmiştir. Söz konusu eşkıyanın üzerine iki vapur, bir tabur redif, iki dağ topu ve bir iki bölük süvari göndermiştir. Niş'ten yazılan belgede görev başındaki askerlerin Vidin'e ulaşmasında Tuna kordonları, güzergâh olarak tayin edilmiştir. Kordonlarda olan askerler kaldırılıp burada başka görevlilerin bulundurulması Vidin'e yazılmıştır. Bununla birlikte daha sonraki gelişmeler için askere ve işe yarayacak subaylara ihtiyaç olduğu belirtilmiştir.[19]

Filip Toti'nin başkanlığında bulunan komita ise uygun zamanı yakalamak amacıyla bölgedeki bir adada beklemiştir. Ertesi gün adaya, kendilerine yiyecek, tütün ve içki getirmek üzere üç kişi daha gelmiştir. Bunlar 27 Mayıs 1867 akşamı oradan ayrılarak Ziştovi kasabasına bir buçuk saat mesafede ve Tekfurköyü'ne yakın Ziştovi Bağlığı'nın altında bulunan bir koruya gelmiştir. Burada hayvanlarını otlatmak üzere bulunan 8-10 yaşlarında 3'ü Türk, 2'si Çerkes 5 Müslüman çocuğa rastlamıştır. Filip Toti ve arkadaşları, önce bu çocukları bağlayıp sopalarla

[16] Ahmed Midhat, *Üss-i İnkılap, Kısm-ı Evvel Kırım Muharebesinden Cülûs-ı Hümayûna Kadar*, İstanbul 1294, s. 142-143.
[17] M. Çelik, *Tanzimat in the Balkans…*, s. 88-89.
[18] M. H. Şentürk, *Osmanlı Devleti'nde Bulgar Meselesi …,* s. 200-201.
[19] BOA, *İ..MMS.,* 35/1430, 13 Rebiülahir 1284 [14 Ağustos 1867].

bir süre dövdükten sonra, orada bulunan çalılıklar arasına bırakmıştır.[20] Bu arada Ziştovi Komitası'ndan bir grup eşkıya daha yanlarına gelerek silah, kurşun ve barut gibi mühimmat ile yiyecek getirmiştir. Bunlardan 7'si çeteye katılarak, kalanları geri dönmüştür. Böylece eşkıyanın mevcudu 32'ye çıkmıştır. Ardından Filip Toti'nin emriyle çalılıklarda bulunan 5 Müslüman çocuğunu vahşi bir şekilde kesip parçalayan eşkıya, olay yerinden ayrılarak[21], Tırnova'ya doğru hareket etmiştir.[22]

Ertesi gün bu eşkıya, yiyecekleri bittiği için Müslüman köyü olan Potoya'ya gitmiştir. Köy halkına, hükümet tarafından tayin edilmiş askerler olduklarını, hırsız aradıklarını ve aç olduklarını söyleyerek ekmek istemiştir. Köylüler bu sözlere inanarak, ekmek tedarik etmiş ve dört oğlak pişirip kendilerine vermiştir. Daha sonra eşkıya, bir koruda geceyi geçirmiştir. Ertesi gün başka köylülerin bu kişileri görmesi ve bunların fesatçı olduğunu fark etmeleri üzerine, iki taraf arasında çatışma çıkmıştır. Böylece eşkıya iki grup halinde dağılarak dağlarda gizlenmeye çalışmıştır. Çatışma esnasında köylülerden biri hayatını kaybetmiş, biri de yaralanmıştı. Eşkıyadan da birçok yaralı olup, Filip Toti de yaralılar arasındaydı (Şentürk, 1992, s. 202).

Eşkıyanın Ziştovi'de masum Müslüman çocukları zalimce öldürmeleri bölgede bulunan Müslüman ve Hristiyanlar arasında bir karışıklık çıkararak, Müslümanların Hristiyanları katlettikleri yönünde propagandaya neden olmaktı. Söz konusu olaylar bölgedeki komitaların talimatlarıyla çıkarılmıştı (Kocahanoğlu: 1, 1997, s. 64).

Daha sonra yorgun ve bitkin bir şekilde Muradbey köyünün tarlasına gelerek dinlenmeye başlayan eşkıyanın, köyün tarla bekçisi tarafından fark edilmesi üzerine durum bekçi tarafından köylülere haber edilmiştir. Bunun üzerine köy halkı çeteye baskın yaparak eşkıyayı kovalamaya başlamıştır. Bir koruya girerek izini kaybettiren eşkıyaya Dranova köylüleri tarafından baskın yapılmıştır. Çatışma sırasında bir eşkıya ölmüş ve bazıları da yaralanmıştır. Bundan sonra toparlanmak amacıyla Balkan içlerine çekilen eşkıya çetesi, isyan çıkarmak ve kendi aralarına yeni isyancılar katmak üzere Bulgar köylerini dolaşmıştır. Bu sırada, eşkıyanın nerede olduğu haberini bekleyen Midhat Paşa'ya söz konusu haber Ziştovi'den bir telgraf ile bildirilmiştir. Midhat Paşa yanına iki bölük asker alarak, o sırada İslim civarında bulunan bir vapurla Ziştovi'ye ulaştığında Müslüman ve Hıristiyan halkın dehşet içinde olduğunu görmüştür. Bu arada Tuna'nın diğer bölgelerinde bir takım eşkıya gruplarının geçeceği bilgisi alınarak Vidin, Tolcu ve Ruscuk'da bulunan bir kısım asker Tuna sahillerine sevk edilmiş ve buralarda geçici karakollar kurulmuştur (Şentürk, 1992, s. 202-203).

Çeteler Tuna'dan girerek birkaç gün içinde İslimye, İvraca, Troyan ve Kazgan gibi yerlere ulaşmıştır. Bu bölgeden bir kısmının silahlı, bir kısmının da atlı olarak 10-20 kişilik gruplar halinde Tırnova ve Selvi çevresine yayıldıkları haberi alınmıştır. Komitacılar, geçtikleri köylerde korku ve paniğe sebep olduğundan Müslüman halk, Hristiyanlardan kaçarak camilere, Hristiyanlar ise Müslümanlardan korkarak kiliselere sığınmıştır. Bu sırada bazı hadsiz kimseler ve Kıbtiler, silahlanarak yağma ve soyguncuk yapmaya başlamıştır. Bu arada Tusa Balkanı'nda bulunan eşkıya, asker ve komitacılar arasındaki çatışmalar uzamış ve iki taraf da epeyce zayiat vermiştir (Kocahanoğlu: 1, 1997, s. 65). Filip Toti ile geride kalan birkaç eşkıya, izlerini kaybettirerek kurtulmuş ve Kocabalkan'da Panayot Hitov çetesiyle karşılaşarak onunla beraber

[20] Her ne kadar bahsedilen çocukların bırakıldıkları burada belirtilmişse de Midhat Paşa'nın layihasında bahsi geçen 5 Müslüman çocuğun katledilmesi olayının bu konuyla bağlantılı olabileceği değerlendirilmektedir. Çeteler söz konusu cinayetleri Müslümanları Hristiyanlara karşı kışkırtmak amacıyla işlemiştir. Ayrıca bölgedeki Hristiyan halkın Türklerin baskısıyla yok edildikleri propagandasını Avrupa'da yaymak istemişlerdir. bk. (Midhat Paşa, 2020, s. 21).

[21] M. H. Şentürk, *Osmanlı Devleti'nde Bulgar Meselesi …,* s. 201-202.

[22] Osman Selim Kocahanoğlu (Haz.), *Midhat Paşa'nın Hatıraları, Hayatım İbret Olsun Tabsıra-i İbret*, Temel Yayınları, İstanbul 1997, s. 64.

Sırbistan'a kaçmıştır. Gerek Tusa'daki gerek diğer bölgelerdeki çarpışmalar sırasında etrafa dağılan eşkıyadan ele geçirilenler yargılanmak üzere Tırnova'ya gönderilmiştir.[23]

Tırnova'da oluşturulan mahkemede, Bulgaristan halkını Osmanlı devleti aleyhine tahrik etmek amacıyla Bükreş'te kurulan fesat cemiyeti üyelerinden ele geçirilen 19 kişinin sürgün ve kürek cezası için Kıbrıs ve Akka'ya gönderilmeleri kararlaştırılmıştır. Fakat Rusya'ya ait Posta Vapurundan başka o bölgeye giden uygun vapur bulunmadığı ve bunların Rusya vapurları ile gönderilmeleri sakıncalı olduğu için belirtilen görüş üzerine diğer örneklerde olduğu gibi söz konusu mahkûmların Diyarbakır'a gönderilmeleri uygun bulunmuştur.[24]

Komitacılara katılmak amacıyla civardaki yerlerden gelerek, komitacılara katılmaya fırsat bulamadan yakalanan bir takım Bulgar maceraperestleri ve mevcut durumun yarattığı karmaşık durumdan yararlanarak yağma hareketlerinde bulunan çapulcuların sayısı da oldukça artmıştır. Bu yağmacıların sayısı oldukça arttığı için tutuklananlar arasından cinayetle yargılananlar hariç diğerleri nasihat edilerek salıverilmiştir. Yağma ve talana katılanlar ise her biri 40-50 değnekten 100 değneğe kadar sopa cezası sonucunda serbest bırakılmıştır. Ziştovi'de koyunlarını otlatan 5 Müslüman çocuğunu katleden katiller de Filip Toti hariç, diğerleri yakalanarak Tırnova'da idam edilmiştir.[25] Böylece, Tuna Vilayeti'nde güvenlik ve asayiş kısa sürede sağlanmıştır. Niş ve Sofya civarındaki Bulgarlar hariç özellikle İslimye ve Filibe bölgesindeki birçok köy ve kasabadaki Bulgarlar, daha önceleri isyan hazırlığında bulunmuşken, devletin otorite sağlaması bütün ahaliye ders olmuştur.[26]

Sultan Abdülaziz 1867 yılı ağustos ayında Fransa Ziyaretinin ardından Tuna Vilayeti'ne geldiğinde, Midhat Paşa'nın bölgedeki isyancı grupları bastırma ve Avrupa'daki modern vilayetler gibi bir vilayet oluşturmasındaki başarısını takdir etmiştir.[27]

Tuna bölgesinde bozgunculuk faaliyetlerinin yürütüldüğü sırada Rusya'nın destekleriyle Sırbistan ve Romanya'da bulunan Slav komitaları, daha etkili olaylar çıkarmak amacıyla faaliyetlerini artırmıştır. Bulgaristan'ın Romanya ve Sırbistan ile oldukça uzun sınır hattına sahip olması nedeniyle sınır boylarındaki her yerde bu gibi durumlara karşı daimi asker bulundurulamadığı için başka bir yönteme başvurulmuştur. Müslüman ve Hristiyan köylü halkın intikam veya koruma amacıyla birbirlerine saldırma niyetleri bu son olayda anlaşılmıştır. Bu nedenle, ileride daha kötü olayların meydana gelmemesi için bir tedbir olarak bölgedeki köy halkından 15-60 yaş arası uygun kişiler İhtiyat Askeri olarak belirlenerek bunlara binlerce tüfek tedarik edilmiştir.[28] Bu vesileyle bölge halkı, Osmanlı Devleti'nin kolluk kuvvetleri gibi asayişin sağlanması hususunda faaliyet göstermiştir.

O sırada Sırp hududu, Bulgaristan topraklarına giren eşkıyanın toplandığı bir merkez haline gelmişti. Bu nedenle Ömer Paşa'nın Vidin'deki komutasına bağlı askerler söz konusu eşkıyayı engellemek amacıyla bu bölgeye gönderilmiştir.[29] Zira bu dönemde Sırbistan, Romanya'da bulunan Bulgar komitacıların Bulgaristan'a geçmelerinde geçiş alanı olarak önemli bir yere sahipti.[30] Bunda yukarıda ifade edilen Bulgaristan'ın Romanya ve Sırbistan ile oldukça uzun sınır hattına sahip olması hususunun da etkili olduğu savunulabilir.

[23] M. H. Şentürk, *Osmanlı Devleti'nde Bulgar Meselesi …,* s. 204.
[24] BOA, *İ..MVL.,* 581/26079, 16 Receb 1284 [13 Kasım 1867].
[25] Farklı kaynaklarda idam hükmünün Ziştovi'de gerçekleştiği belirtilmektedir. bk. (Kocahanoğlu: 1, 1997, s. 66).
[26] M. H. Şentürk, *Osmanlı Devleti'nde Bulgar Meselesi …,* s. 205.
[27] M. Çelik, *Tanzimat in the Balkans…*, s. 90.
[28] M. H. Şentürk, *Osmanlı Devleti'nde Bulgar Meselesi …,* s. 205-206.
[29] BOA, *İ..MMS.,* 35/1430, 13 Rebiülahir 1284 [14 Ağustos 1867]; M. Çelik, *Tanzimat in the Balkans…*, s. 89.
[30] Mithat Aydın, *Balkanlar'da İsyan, Osmanlı-İngiliz İlişkileri Kapsamında Bosna-Hersek ve Bulgaristan Ayaklanmaları (1875-1876),* Selenge Yayınları, İstanbul 2021, s. 148.

1867 Mayıs'ında içlerinde bazı Sırp ve Arnavutların da yer aldığı 25 kişiden oluşan bir Bulgar komitası, Filip Toti'nin liderliğinde Tuna Nehri'ni aşarak, nehir üzerinde bulunan küçük bir adada hazırlıklarını yaptıktan sonra Ziştovi'ye yerleşmiştir.[31]

21 Eylül 1867 tarihli bir belgeye göre, Bulgar halkını Osmanlı Devleti'ne karşı kışkırtmak, haydutluk yaparak mal ve eşya gasp etmek amacıyla Bükreş'te kurulan fesat komitası, Filip Toti'nin elebaşılığında Osmanlı topraklarına geçerek Ziştovi civarında örgütlenmiştir. Bu bölgedeki dağlarda bölge halkını öldürmeye cesaret eden söz konusu komita üyeleri ele geçirilmiştir. Bu suçlular bölgedeki yetkililer tarafından yargılanmıştır. Bunlar işledikleri cinayetler ve suçların derecesine göre dört gruba ayrılmıştır. Birinci grubun içerisinde Bordan ve Nikolay adlı şahıslar bulunup, ceza kanununa uygun olarak müebbet hapis cezasına, ikinci grupta bulunan 8 kişi belirtilen yerlerde 15'er yıl, üçüncü gruptaki 18 kişi, yine belirtilen yerlerde 10-15'er yıl kürek cezasına çarptırılmıştır. Dördüncü gruptaki Mano adlı şahıs, hapis tarihinden itibaren geçerli olmak üzere 3 yıl süreyle Kıbrıs'ta hapis cezasına çarptırılmıştır. Bu cezaların uygulanması için gerekli olan fermanın çıkarılması ve durumun Tuna Valiliği'ne bir yazı ile bildirilmesi ve suçluların hapse giriş tarihlerinin Babıali'ye rapor edilmesi kararlaştırılmıştır.[32]

Her ne kadar eşkıya ile mücadele edilse de eşkıyanın faaliyetleri devam etmiştir. 9 Kasım 1867 tarihli bir belgeye göre komitacılardan biri olan Vasil oğlu Terzi Yoloş'un verdiği ifadeye göre, bir gün Yordan Girikçe, kendisini dükkanına çağırmıştır. Kendisine dükkânda kimsenin bulunmadığını ifade ederek, Bulgar komitasının bilgilerini kimseyle paylaşmayacağı, komitanın vereceği emirden çıkmayacağı, komitanın yapacağı işlere dahil olacağı gibi konularda Yoloş'a yemin ettirmiştir. Yordan'ın silahlarının olduğunu bildiği için ona silahlarla ilgili bir şey söylemediğini ve sonra işine gittiğini belirtmiştir.[33]

Ziştovili Eczacı Yako oğlu İzar'ın 9 Kasım 1867 tarihli başka bir ifadeye göre, Yordan bir gün kendisini dükkânına getirerek ortada kılıç ve tabanca bulunmadığını, bildiği gizli konuları kimseye söylemeyeceğini, şayet bildiklerini birilerine söylerse yeminlilerin kendisini öldürmeye hakkı olacağına dair yemin ettiğini, ancak iki gün sonra Yordan'ın tutuklandığını bu nedenle bir yere gitmediğini ifade etmiştir.

Midhat Paşa 1867 isyanını tamamen bastırdıktan sonra, memleketin eşkıyadan temizlenmesi hususunda Bulgar eşrafının mühür ve imzası bulunan bir teşekkür yazısı kendisine gönderilmiştir. Midhat Paşa, Babıali'ye gönderdiği 6 Ağustos 1868 tarihli telgrafta, Tuna'nın beri yakasına geçen eşkıyanın, Allah'ın kudreti ve yardımı sayesinde etkisiz hale getirilerek, sultanın mülkünde tek bir isyancı kalmadığını, eşkıyanın hepsinin tepelenerek bölgenin asayişinin sağlandığını, bu sayede her ihtimale karşı silahaltına alınması düşünülen Sofya, Filibe ve Edirne redif taburlarının toplanmasına gerek kalmadığını, önceden toplanan Tırnova ve İslimye rediflerine ihtilalin tamamen bastırıldığının bildirildiğini belirtmiştir. Fakat ihtilalin bastırılması tek başına yeterli değildi. Bulgarların yeniden ayaklanmamaları için ıslahat yapılması gerekliydi. Midhat Paşa bununla ilgili de bir rapor yazarak sadarete sunmuştur.[34]

İstanbul'daki merkezi hükümet tarafından 6 Mart 1868'de Midhat Paşa, Tuna valiliğinden alınarak Şura-yı Devlet Reisliği'ne getirilmiştir.[35] Bu suretle Midhat Paşa'nın bürokrasi hayatının üçüncü aşaması başlamıştır.[36]

[31] M. Çelik, *Tanzimat in the Balkans…*, s. 89.
[32] BOA., *İ..MVL.,* 578/25929, 22 Cemaziyelevvel 1284 [21 Eylül 1867].
[33] BOA, *İ..MVL.,* 581/26070, 12 Receb 1284 [9 Kasım 1867].
[34] Ergün Hasanoğlu, "1284 Bulgar İhtilâli", *Balkan Araştırma Enstitüsü Dergisi*, C. 3, S. 1, 2014, s. 154-155.
[35] M. Çelik, *Tanzimat in the Balkans…*, s. 91.
[36] G. Çetinsaya ve Ş. T. Buzpınar, "Midhat Paşa …", Erişim Tarihi: 26.08.2026.

1868 yılında Midhat Paşa, Şura-yı Devlet başkanı iken Sabri Paşa'nın Tuna Valiliği döneminde yaklaşık 500-600 kişilik eşkıya grupları bölgeye gönderilmiştir. Bunun üzerine Midhat Paşa yeniden Tuna vilayetine gönderilmiştir. Ziştovi ve Virbofka bölgesinde gerçekleştirilen çarpışmalarda söz konusu eşkıya da bozguna uğratılmıştır. Ele geçirilen eşkıya yargılanarak, suçları kesinleşenler hemen idam edilmiş ve bu isyanın önü bu suretle alınabilmiştir.[37] Bu tarihten itibaren komitacılar dışarıdan yönetilen bir isyan ile Bulgaristan'da başarılı olamayacaklarını anlamışlardır.[38]

Midhat Paşa'nın Tuna'ya görevlendirilmesi hakkında 24 Temmuz 1868 tarihli Maliye Nezareti'ne yazılan bir yazıya göre geçici olarak görevlendirilen Şura-yı Devlet reisi Midhat Paşa'nın masrafları için 100 bin kuruş verilmesine izin verilmiştir.[39]

2. Midhat Paşa'ya Suikast Girişimi

Tuna dolaylarında Osmanlı Devleti aleyhine yürütülen fesat ve komitacılık faaliyetleri, Midhat Paşa'nın bölgedeki görevleri sırasında oldukça sekteye uğramıştır. Bu durum Midhat Paşa'yı, Osmanlı karşıtı oluşumların hedefi haline getirmiştir.

Rusya'nın kışkırtmalarının sonucu olarak 1867 yılı başlarında Bükreş fesat komitası tarafından hazırlanan komitalar, Tuna vilayetine girerek Bulgarları bölge bölge isyan ettirmeye çalışmıştır. Fakat Midhat Paşa, bunların peşine düşerek birçoğunu Balkan dağlarında etkisiz hale getirmiştir. Yakalanan eşkıyadan bir kısmını da yargılayarak asmış ve böylece söz konusu ilk isyan bu şekilde bertaraf edilebilmiştir. Ancak Rusya, Midhat Paşa'nın başarısı üzerine bozgunculuk faaliyetlerinde bulunanları desteklemekten vazgeçmemiştir.[40] Midhat Paşa, her ne kadar 1867 yılında Tuna vilayetindeki söz konusu isyanı bastırsa da Tuna vilayetindeki komitalara ve eşkıyaya yönelik faaliyetlerde bulunmaktan geri kalmamıştır.

Balkanlar'da geniş çaplı bir isyana neden olacak kadar etkili olmamalarına rağmen Midhat Paşa, komitacıları bastırmak amacıyla sıkı bir siyaset izlemiştir. Bu nedenle Slav komitası onu üç kez öldürmeyi planlamıştır. En önemlisi, İvan adında bir Sırp komitacı Müslüman olduğunu iddia etmiş ve Midhat Paşa'ya yakın olarak çalışmak istemiştir. Midhat Paşa'ya yakın olma konusundaki ısrarı ile Sırp liderine yazdığı gizli mektupların ortaya çıkmasıyla planı açığa çıkmıştır. Bu durumun ortaya çıkmasıyla Kasım 1867'de yerel yönetim, söz konusu komitacıyı idam etmek istemiş, fakat Rus Büyükelçisi İgnatief'in siyasi baskısı sonucunda kendisi Diyarbakır'da müebbet hapis cezasına çarptırılmıştır.[41] İvan isimli bir Sırp komitacının Midhat Paşa'yı öldürme girişimi olayı Osmanlı arşiv belgesinin birinde aşağıdaki anlamda kaydedilmiştir.

1 Kasım 1867 tarihli bir belgeye göre, Sırbistan'dan Vidin tarafına çıkan eşkıyanın geri dönmesinden sonra tekrar izinsiz olarak bu tarafa (Tuna vilayeti) İvan (Yivan) isminde bir Sırp geçmiştir. Bu kişinin araştırılması üzerine kötü niyetli olduğu anlaşılmıştır. Tuna vilayetinin iki yazısı, Meclis Cinayet Mazbatası ve bununla ilgili belgeler, Zaptiye Müşirliği'nin tezkeresi üzerine Meclisi Vala Muhakemat Dairesi tarafından kaleme alınan bir raporda sunulmuştur. Anlaşıldığına göre İvan'ın Sırbistan'da bulunduğu sırada, Midhat Paşa'ya suikast için vaad edilen mükâfatı almak için arkadaşlarıyla bu tarafa geçerek eşkıyalık faaliyetlerinde bulunmayı amaçladığı ve bu konuda oldukça mesafe aldığı anlaşılmıştır. Daha sonra bir yolunu bularak Tuna vilayetine geçmiş, ardından planını yapmak üzere Rusçuk'a gelirken Vidin'de ele geçirilip hükümete teslim edilmiştir. Bu sırada İvan'ın, Dimitri'ye niyetini belirttiği ve yazdığı mektup bölgedeki istihbarat görevlileri tarafından ele geçirilmiş ve onun bu niyeti ortaya

[37] Ahmed Midhat, *Üss-i İnkılap, …*, s. 144.
[38] K. Değirmenci, "Hürriyet Gazetesi'ne Göre …", s. 203-204.
[39] BOA, *A.}MKT.MHM.,* 414/49, 3 Rebiülahir 1285 [24 Temmuz 1868].
[40] Ahmed Midhat, *Üss-i İnkılap, …*, s. 143.
[41] M. Çelik, *Tanzimat in the Balkans…*, s. 91.

konmuştur. Bu şekilde İvan'ın bir haydut olduğu açıklık kazanmıştır. Ayrıca İvan'ın, Midhat Paşa'nın nitelikli ve çalışmalarıyla Tuna vilayetinde sağlanan güven ve asayiş ortamına zarar verebilecek huzursuzluk çıkarma niyetinde olduğu ve suikast gerçekleştirmek için özel olarak beri tarafa (Tuna vilayetine) geçtiği anlaşılmıştır. Yargılanmasının ardından İvan'ın, önce teşhir edilmesine, sonra da ömür boyu kürek cezası amacıyla Diyarbakır'a gönderilmesi için emir verilmiştir. Söz konusu kişinin iyi bir şekilde korunmasına dikkat edilmesi için Diyarbakır vilayeti valiliğine uyarıda bulunulmuştur. Ayrıca söz konusu suçluyu bazı hazırlıklarla ikna ederek onun gizli niyetini açığa çıkaran istihbarat görevlisinin başarısı üzerine kendisine bir adet gümüş madalya verilmesi de uygun bulunmuştur.[42] Belgeye göre Midhat Paşa'nın öldürülmesi için ödül konduğu ve fesat komitalarının Tuna vilayetindeki huzur ve asayiş ortamından rahatsız oldukları görülmektedir. Söz konusu fesat komitaları muhtelif zümreler halinde yönetilmekteydi.

Sadarete gönderilen 12 Kasım 1868 tarihli bir belgeye göre Bükreş fesat komitası içerisinde çeşitli eşkıya grupları bulunmakta olup, Kazak ve Dragon alayları bunlar arasındaydı.[43]

12 Kasım 1868 tarihli bir belgeye göre, Eflak (Ulah) ülkesinde her zaman fesat komitaları bulunduğu ifade edilmiştir. Şimdilik Bulgar ve Rum komitaları birleşerek, Garibaldi'nin adamlarının birleştirilen söz konusu komitaya katılması planlanmıştır. Garibaldi'nin destekçilerinden birkaç kişi Bükreş'te Turna Magasapo (Turnu Măgurele) bölgesinde yerleşmiş ve bu suretle bölgedeki fesatçı kişilerin sayısı artmıştır. Söz konusu komitacılar, Turna Magasapo üzerinden Osmanlı tarafına geçmek istedilerse de kış yaklaştığı için bu tarafa geçmeleri zorlaşmıştır. Buna rağmen derhal hazırlıklara başlanılması gereği belirtilmiştir. Çünkü bu komitacıların amacı Osmanlı Devleti'nin ve bölgedeki Müslüman halkın huzurunu bozmaktı. Eflaklıların zaman zaman Osmanlı hükûmetine gelip, "Falan gün falan gece falan taraftan fesat adamlar Osmanlı toprağına geçecek…" diye haber vermeleri her zaman yalan çıkmıştır. Bu şekilde yalan haber vermelerinin nedeni, daha sonra bir karışıklık ortaya çıkarsa kendilerini suçsuz göstererek askeri rahatsız etmek içindi. İstihbarata göre, bu komitacıların bu tarafa geçmesi için 14 adet büyük kayık hazırlanmış olduğu belirtilmiştir.[44] Anlaşıldığı üzere Osmanlı Devleti bu dönemde sadece bölgedeki eşkıya, komita ve komitacılarla uğraşmamış, aynı zamanda planlı bir şekilde gerçekleştirilen bilgi kirliliği ile de mücadele etmek zorunda kalmıştır.

3. Vapur Hadisesi

1867 yılında Tuna vilayetinde Vapur Hadisesi olarak bahsedilen başka bir komitacılık faaliyeti daha meydana gelmiştir. Midhat Paşa, isyancı gruplar arasına yerleştirdiği casuslar sayesinde Sebian ve Bulgar isimli iki çete liderinin, isyancı grupları örgütlemek için Cermanya isimli Avusturya menşeili bir buharlı gemi vasıtasıyla Rusçuk'a geleceği haberini almıştı. Sebian ve Bulgar isimli komitacılar, Rusçuk'a ulaştıklarında limanda kendilerini bekleyen polis kuvvetleriyle karşılaşmıştır. Onları bir Avusturya gemisinde tutuklamak Osmanlı hükümeti için uluslararası bir sorun oluşturabilirdi. Bu sebeple Midhat Paşa, onları bulmak amacıyla pasaport kontrolü için 2 memur görevlendirmiştir. Bu sırada kısa süreli bir çatışma da meydana gelmiştir. Komitacılardan biri bu çatışmada öldürülmüş, diğeri de yaralanmış ancak daha sonra o da ölmüştür. Olay sırasında bir polis memuru ölmüş, başka bir polis memuru da yaralanmıştır.[45] Bu silahlı çatışmada bir Sırp komitacı öldürülmüş, bir başka Bulgar komitacı da yaralı olarak ele geçirilmiştir. Ancak daha sonra o da ölmüştür. Çatışmada zaptiyeden Hafız Çavuş şehit

[42] BOA, *İ..MVL.,* 580/26048, 4 Receb 1284 [1 Kasım 1867].
[43] BOA, *A.}MKT.MHM.,* 426/48, 26 Receb1285 [12 Kasım 1868].
[44] BOA, *A.}MKT.MHM.,* 426/48, 26 Receb 1285 [12 Kasım 1868].
[45] M. Çelik, *Tanzimat in the Balkans…*, s. 90-91.

edilmiş, diğer zaptiye de yaralanmıştır. Bu olay üzerine Sırp hükümeti, Babıali'ye şikâyette bulunmuştur. Sırp Meclisi başkanı Garaşanin, Osmanlı Hariciye Nezaretine bir yazı göndererek durumu protesto etmiştir. Ancak kendisine yazılan cevap ile protestosu reddedilmiştir. İgnatief de söz konusu olayı sebep göstererek Midhat Paşa'nın Tuna Valiliği görevinden alınması amacıyla Osmanlı hükümetine başvurmuş ve Sırp kapıkethüdasını yanına alarak Mabeyn-i Hümayun'a kadar gitmiştir. Ancak istediğini elde edememiştir.[46] Anlaşıldığı üzere Rusya birçok olayı Midhat Paşa'nın görevden alınması için fırsat bilmiştir.

4. İkinci Tuna Hadisesi

Tuna Valiliği'ne atandıktan sonra sürekli olarak komitacılarla uğraşmak zorunda kalan Midhat Paşa, Hacı Dimitri liderliğindeki komitayı 1868'de durdurmuştur. Hacı Dimitri de Buzluca'da bu bağlamda öldürülmüştür. Bu faaliyetlerin sonucu olarak ilk kez Bulgarlarla Türkler karşı karşıya gelmiştir.[47] Tuna vilayetindeki komita ve komitacılarla mücadele eden Midhat Paşa, bölgeye yönelik Osmanlı karşıtı devletlerin ve siyasetçilerin hedefine haline gelmiştir.

İgnatief'in yürüttüğü siyasi girişimler sonucunda Midhat Paşa, Tuna Valiliği'nden azledilerek 6 Mart 1868'de Şura-yı Devlet Reisliği'ne atanmıştır. Bu durumdan faydalanan Slav komitaları, Temmuz 1868'de Bükreş, Yerköy, Kalas ile Beserabya'daki sevk, idare ve karar merkezlerinde tekrar bir araya gelmiştir. Bir yıl önceki girişimlerinin başarısızlığa uğramasından duydukları memnuniyetsizlikle Bulgaristan'da asayişi bozmak ve halkı birbirine düşürmek amacıyla bu kez hazırlıklarını daha planlı ve kapsamlı yürütmeye çalışmışlardır.[48] Dolayısıyla Midhat Paşa'nın Tuna vilayetinden azledilmesi, Slav komitalarının hareket alanlarını genişleterek, Osmanlı karşıtı eylemleri daha rahat bir şekilde gerçekleştirebilmelerini sağlamıştır. Tuna vilayetindeki komitalar, özellikle bölgede Osmanlı karşıtı faaliyetler yürüten Rusya gibi devletler tarafından teçhiz edilerek yönlendirilmiştir.

Tuna vilayetinde faaliyet gösteren komitacılardan bir grup, gerekli hazırlıkları tamamlandıktan sonra, İslimyeli Hacı Dimitri ile Tolculu Stefan Karaca isimli eşkıya reislerinin yönetiminde, 3-5 kişilik gruplar hâlinde yola çıkmıştır. Bu komitacılar 1867'deki isyan girişiminin ilk uğrak merkezi olan Ziştovi karşısında, Eflak hükümetinin denetimindeki Tuna adasında toplanmaya başlamıştır. Buraya getirilmiş olan mühimmat ve ihtiyaç malzemelerini temin ettikten sonra, ilk olarak 25–30 kişiden oluşan bir komita, 19 Temmuz 1868 günü büyük bir kayık ile Rusçuk ve Ziştovi arasındaki Yantra Nehri'nin Tuna'yla buluştuğu ve nehrin sağ yakasında, iki karakol arasındaki bir noktaya çıkarak Posti Balkanı'na doğru ilerlemiştir. Bu esnada komitacıların üzerinde çeşitli rütbelerde askeri üniformalar bulunuyordu. Dönemin en gelişmiş silahları ile donatılan komitacılar, Bulgar millî marşı söyleyerek Karaisa köyüne doğru ilerlemiştir. Komitacıların elinde altı mermi atabilen ve yaklaşık bin beş yüz adımlık menzile sahip silahlar bulunuyordu. Ayrıca komitacılar beraberlerinde cerrah da bulunduruyorlardı. Yolları üzerindeki telgraf direklerini devirerek tellerini kesen komitacıların amacı, ulaştıkları ilk kilisede yanlarında taşıdıkları bayrağı takdis ettirerek toplantı yerine dikmek ve çevreden toplayacakları yandaşlarla birlikte, Eflak tarafında çeşitli reislerin komutası altındaki komitaların da Osmanlı sınırını aşmasının ardından bağımsızlık ilan etmekti.[49] Komitacıların söz konusu faaliyetleri devam ederken, Osmanlı birlikleri de bölgedeki komitalarla mücadele etmeye devam etmiştir.

[46] M. H. Şentürk, *Osmanlı Devleti'nde Bulgar Meselesi …,* s. 207-208.
[47] Mustafa Burma, "Bulgaristan'ın Osmanlı İmparatorluğu'ndan Ayrılış Sürecinde Bulgar Ayaklanmaları", Balkan Araştırma Enstitüsü Dergisi, C. 1, S. 1, s. 76.
[48] M. H. Şentürk, *Osmanlı Devleti'nde Bulgar Meselesi …,* s. 209.
[49] M. H. Şentürk, *Osmanlı Devleti'nde Bulgar Meselesi …,* s. 209.

Mehmet Sabri Paşa tarafından sadarete gönderilen 26 Temmuz 1868 tarihli tahrirata göre, eşkıyadan 70-80 kişinin canlı ve ölü ele geçirilerek, 40 kadarının da reisleri Dimitri ile firar ettiği 24 Temmuz 1868 tarihli telgrafla haber edilmiştir. Eşkıya reislerinden İstefan, canlı ele geçirilen eşkıyanın arasında olup Rusçuk'a götürülmüştür. Onun ifadesine göre firar eden eşkıyanın miktarı yaklaşık 30 kişiydi. Diğer eşkıya reislerinden Hacı Dimitri ve Kâtip Aleksan ile 5-6 kişi sağlam, diğerleri de yaralı olarak ele geçirilmiştir. Elde edilen istihbarata göre, firar eden eşkıyanın bazıları yaralı olduğu için birer birer yolda ele geçirildikleri anlaşılmıştır. Tırnova'dan alınan telgrafta da eşkıyanın çoğunun yaralı olarak Gaprova'ya üç saat mesafede bulunan Vildal karyesine uğrayarak ikmal alıp Filibe'ye doğru gittikleri, Gaprova'daki Osmanlı askerinden bir bölüğün söz konusu eşkıyanın takibine gönderildiği, bu askerlerin Saroy ve Lofça'ya gönderildikleri ve bu konu hakkında Filibe'ye bilgi verildiği yazılmıştır. Eşkıyanın çoğu yaralı olduğu için cemiyet ve düzenleri bozularak eşkıyanın gücü kırılmıştır. Bu sayede Allah'ın yardımıyla memleket içinde asayişe asla zarar gelmemiştir. Söz konusu eşkıyanın önemli bilgilere sahip olduğu için sorgulanmasına başlanmıştır. Eşkıyanın geçişini engellemek için Eflak ve Boğdan emaretinin aldığı tedbirlerin bölgenin güvenliğini sağlayabilecek nitelikte olduğu yapılan incelemeyle anlaşılmıştır.[50] Bölgedeki bazı komitalara karşı başarı sağlanarak, Eflak Boğdan gibi emaretler gerekli tedbirleri almaya çalışmışsa da ele geçirilemeyen komitalar, Bulgaristan'daki halkı tahrik etmeye, Osmanlı Devleti'ne karşı propagandalarda bulunmaya, bölge halkını silahlandırarak çatışmalara neden olmaya devam etmiştir.

Komitacılar bölgedeki halka birtakım bildiriler dağıtmıştır. Bu bildirilerde Balkan Muvakkat Hükümeti (Balkan Geçici Hükümeti) ifadesi yer alıyordu. Ayrıca beyannamelerde ekli bir de Bulgar milli marşı vardı. Bunun dışında padişaha hitaben yazılmış bir de dilekçe olup, bu dilekçenin nüshalarını da Bulgar halkına dağıtmışlardı. Eşkıyanın dağıttığı bildiride Osmanlı Devleti'nin aleyhine birçok iftirayla birlikte hak ve özgürlükler için silahlanılması yönünde çağrıda bulunulmuştur. Hak ve özgürlükler için Avrupa'ya ve diğer devletlere güvenilmemesi gerektiği konusunda da bilgiler bulunuyordu. 18 Temmuz 1868 tarihli bildiride "Ya istiklal ya ölüm" sloganıyla birlikte Bulgaristan'ın simgesi olan altın yeleli aslan figürü de yer almıştır.[51]

Komitacılar karşılaştıkları Müslümanlara da bizler halkın huzur ve refahı için görevliyiz, destekçilerimiz çoktur. Bizim gibi daha binlerce kişi gelecektir anlamında sözler söyledikten sonra bir sancak göstererek işte bu sancak bağımsızlığımızın sembolüdür, hepiniz bunun sayesinde varsınız. Karşılaştıkları Hristiyanlara da "Siz Hıristiyan olduğunuz hâlde pazar günleri işe gitmemeniz lâzım gelir iken işliyorsunuz!" gibi sözlerle onları azarlamışlar ve onların mallarını yağmalamışlardır.[52]

Komitacılar, Müslüman ve Hristiyan halka yönelik bu tür faaliyetlerde bulunurken bir kitapçık hazırlayarak Bulgarların siyasi ve dini özerlik kazanmaları konusunda propaganda faaliyetlerinde bulunmuşlar ve bölgeyle ilgili devletlerin desteğini sağlamaya çalışmışlardır. Söz konusu kitapçık, başta Rus Çarı II. Alexander olmak üzere Prusya Şansölyesi Otto Von Bismark ile Fransız İmparatoru III. Napolyon'a verilmiştir. Ayrıca Avrupa'da yüksek tiraja sahip gazetelere de gönderilmiştir.[53] Komitacılar bir taraftan propaganda faaliyetlerinde bulunurken bir taraftan da silahlı terör faaliyetlerinde bulunmaktan geri kalmamıştır.

Kara-İsa köyü istikametinde ilerleyen bir eşkıya grubu, yolda birkaç askeri sınır karakolu ile karşılaşmıştır. Bunun üzerine iki grup arasında çatışma meydana geldiği için diğer karakollardan da takviye kuvvetler gönderilmiştir. Bu sırada Müslüman ve Hristiyan halkın

[50] BOA, *İ..MTZ. (04),* 4/98, 8 Rebiülahir 1285 [29 Temmuz 1868].
[51] H., Ergün, "1284 Bulgar İhtilâli", s. 145-146.
[52] M. H. Şentürk, *Osmanlı Devleti'nde Bulgar Meselesi …,* s. 2010.
[53] İsmail Pehlivan, *Osmanlı'da Terör Osmanlı ve Genelkurmay Arşivleri Işığında, Bulgar Komitacıları ve Balkanlardaki İhtilal Faaliyetleri*, Karakum Yayınları, Ankara 2019, s. 25.

askerlere destek vermesiyle komitacılar, 19 Temmuz 1868'de Kara-İsa bağlarına doğru çekilmiştir. Komitacıların sahip oldukları silahlar yeni ve uzun menzilli olduğu için asker ve halk yanlarına yaklaşamamıştır. Çatışma, ertesi gün akşam saatlerine kadar devam etmiştir. Bu sırada kuşatılan eşkıyadan 12'si vurularak öldürülmüş, birisi de sağ olarak ele geçirilmiştir. Diğerleri de 21 Temmuz'da akşam karanlığından yararlanarak Balkan'a doğru kaçmaya kalkışmıştır. Fakat arkalarından Müslüman ve Hristiyan kalabalık bir Bulgar halkı kendilerini kovaladığı için bu kez de Hurşidbey korusuna sığınmışlardır. Çatışma burada da devam etmiştir. Şeşhaneli Asakir-i Nizamiyye birliği olay yerine gelerek bir kısım eşkıyayı burada öldürmüştür. Bu sırada 2 asker de yaralanmış, aralarında Çerkesler de bulunan halktan 3 kişi ölmüş ve yaklaşık 10 kişi de yaralanmıştır.[54] Dolaysıyla Tuna vilayetinde bulunan komitalar, bölgede yaşayan Müslüman ve gayrimüslim halkın tepkisi ile karşılaşmıştır. Söz konusu bölge halkı genel olarak fesatçı komitalara karşı Osmanlı Devleti'nin ve askerlerinin yanında yer almıştır. Buna rağmen bölgedeki fesat komitaları Eflak, Tuna, Kazanlık, Ziştovi, Rusçuk ve Tırnova gibi yerlerde fesat faaliyetleri yürütmekten geri kalmamıştır.

Tuna Valisi Sabri Paşa, meydana gelen fesat faaliyetleri için Babıali'ye 19 Temmuz 1868 tarihli bir telgraf göndermiştir. Bu telgrafta Sabri Paşa, Eflak'tan Tuna tarafına geçmek için fırsat kollayan 25-30 kadar eşkıyanın Ziştovi'nin Tuna tarafında Yantra Nehri kıyısından geçerek oradaki karakol askerleriyle aralarında bir çatışma olduğunu belirtmiştir. Telgrafa göre Kazanlık ve etrafı bataklık olduğu için bölgedeki diğer karakol kuvvetleri zamanında yardıma gelememiştir. Bir önceki sene olduğu gibi bu sene de Posta Balkanı'na (Dağı) gidecekleri eşkıyanın izinden anlaşılmıştır. Söz konusu eşkıyanın takip edilmesi için bir çalışma başlatıldığı Ziştovi'den bildirilmiştir. Bu konu için Rusçuk'tan takviye kuvvet gönderilerek Tırnova Mutasarrıflığına ve ilgili yerlere talimatlar gönderilmiştir. Rusçuk eşkıyasıyla birlikte farklı komitaların da geçecekleri haber alınmıştır. Bunlara karşı asker ve memur gönderilmesi ve söz konusu eşkıyanın etkisiz hale getirilmesi için gerekli çalışmalar yapılmıştır.[55]

Bu olaylar sürerken, Ziştovi'nin karşısındaki adadan başka bir eşkıya grubu da kayıkla aynı mevkide karaya çıkmıştır. Bunlar, sınırdaki karakol askerleri ile çarpışarak Patak korusuna girmiştir. Bu sırada komitacılardan çoğunluğu öldürülmüş ve komita reislerinden Stefan Karaca ile birçok komitacı da ele geçirilmiştir. Hacı Dimitri bu komitacıların reisiydi. Kendisi ve 40-50 kişilik komitacı bu sırada kaçarak izlerini kaybettirmiştir. Ele geçirilen komitacıların üzerlerinde halkı tahrik etmek için çok sayıda şiir, bildiri ve Bulgar marşlarının yazılı olduğu evrak çıkmıştır. Bunların hepsi Bulgarca olmak üzere ince ve mavimsi kağıtlara yazılmıştı. Ayrıca, daha önce belirtildiği gibi padişaha hitaben yazılmış bir de dilekçe ele geçirilmiştir. Bu dilekçeler, bildiriler ve marşın içeriğine göre çıkarılmak istenen isyanın asıl hedefinin Bulgar bağımsızlığı ve özerkliği olduğu anlaşılmıştır.[56]

Tuna'yı geçerek Karaisa Bağlığı'nda meydana gelen çarpışmada esir alınan komitacıların ifadelerine göre Hacı Dimitri'nin mevcudu 100 kişiden fazla olan bir komitanın reisi olduğu anlaşılmıştır. Dönemin Tuna Valisi Sabri Paşa, Bulgarların amaçlarıyla ilgili olarak komita üyelerinin üzerlerinden çıkan Bulgar marşını ve konuyla ilgili beyannameyi Babıali'ye göndermiştir.[57]

Çatışmaların ardından bir kısım eşkıya, Koca-balkan'ın Filibe bölgesine yönelerek saldırılarda bulunmuştur. Bu haber Edirne Vilayeti'nde endişeye neden olmuştur. Bunun üzerine Sultan Abdülaziz, o sırada Şura-yı Devlet Reisi Midhat Paşa'yı yanına çağırarak ona bu işin üzerinden kendisinin geleceğini, işini bitirip kısa süre içerinde geri dönebileceğini

[54] M. H. Şentürk, *Osmanlı Devleti'nde Bulgar Meselesi …,* s. 210-211.
[55] BOA, *İ..MTZ.(04),* 4/96, 2 Rebiülahir 1285 [23 Temmuz 1868]; E. Hasanoğlu, "1284 Bulgar İhtilali", s. 138.
[56] M. H. Şentürk, *Osmanlı Devleti'nde Bulgar Meselesi …,* s. 211.
[57] E. Hasanoğlu, "1284 Bulgar İhtilali", s. 14-144.

Midhat Paşa'ya söyledikten sonra Midhat Paşa, hazırlıklarını tamamlayıp önce Rusçuk'a ardından da eşkıyanın toplandığı Tırnova'ya geçmiştir. Midhat Paşa, göreve başladıktan sonra ilk olarak eşkıyanın yerini aramaya başlamıştır. Eşkıyanın Şıpka taraflarındaki Buzluca Balkanı denilen bölgede olduğunu tespit etmiş, yeterli sayıda asker ve silahlandırılmış köylüleri de yanına alarak eşkıyayı kuşatmıştır. Üç buçuk saat süren çatışmanın ardından çete mensupları ile elebaşı Hacı Dimitri de burada etkisiz hale getirilmiştir.[58]

Buzluca Balkanı'nda etkisiz hale getirilen ve çatışma sırasında 3 yerinden vurularak öldürülen Hacı Dimitri'nin çetesinin 124 kişi olduğu anlaşılmıştır. Söz konusu eşkıyanın 101'i öldürülmüş, 22 kişi de ele geçirilmiştir.[59]

Stefan Karaca'nın da aralarında olduğu ele geçirilen eşkıya, Hristiyan üyelerin de bulunduğu vilayet mahkemesince suçlarına göre çeşitli cezalara çarptırılmıştır. Stefan Karaca da bu sırada Rusçuk'ta idam edilmiştir. Bu isyan hamlesi sırasında Osmanlı birliklerinden 25 yaralı ve 17 şehit verilmiştir. Oluşturulan ihtiyat askerleri ile aralarında Çerkezlerin de bulunduğu halktan 20 ölü ve 30-35 civarında yaralı vardı.[60] Kaçan 3 komitacı da gizlenerek İstanbul'a kadar gitmeyi başarmış ve burada bulunan Rus konsolosun yardımı ile Odesa'ya gönderilmiştir.[61]

Ele geçirilen suçluların yargılanması için oluşturulan mahkemeler, Rusçuk ve Tırnova'da gerçekleştirilmiştir.[62] Daha önceki isyan girişimlerinde olduğu gibi söz konusu isyana katılanların çoğunluğu, Dozon'un ifadesiyle başıbozuk, maceraperest, kandırılmaya müsait cahil ve serseri Bulgar gençlerinden oluşmuştur. Bu durum sorgulama tutanaklarından ve elde edilen diğer belgelerden anlaşılmıştır. Dahası bu eşkıya arasında reşit olmayanlar da bulunuyordu. Hacı Dimitri ve Stefan Karaca gibi Bulgar komitacı reisleri, Romanya ve Sırbistan'da birçok sokak ve mahalleyi dolaşarak ikna edebildikleri Bulgar gençlerini para karşılığında yapacakları şeyleri açıklamamışlar ve daha sonra bu gençler kendilerini eşkıyalık faaliyetlerinin içinde bulmuşlardır.[63]

Hacı Dimitri ile komitası bertaraf edildikten sonra üzerlerinde çıkan belgelerden halkı kışkırtmak istedikleri anlaşılmıştır. Bu belgeler daha sonra Babıali'ye gönderilmiştir.[64]

Bulgaristan'ın bağımsızlığını sağlamak amacıyla yapılan hamlelerin en önemlilerinden sayılan İkinci Tuna Hadisesi, 20 gün içerisinde bastırılmıştır. Daha sonra Midhat Paşa, Bulgaristan'da yeni bir ıslahat yapılması gerektiği konusunda Babıali'ye bir rapor yazmıştır.[65] Bu raporda Bulgaristan'da şekillenen milliyetçilik propagandası üzerinde durularak alınması gereken bazı önlemlere değinilmiştir. Buna karşılık Bulgar meselesi bir sorun olarak kalmaya ve Bulgarlar arasında milliyetçilik ve bağımsızlık fikirleri devam etmiştir.[66]

1868 tarihi, komitacılık faaliyetlerinin amacı açısından değerlendirildiğinde, söz konusu faaliyetlerin özellik değiştirerek yeni bir dönemin başlangıcı olduğu görülür. Artık Tuna'yı aşarak Osmanlı topraklarına giren Bulgarların tek etkinlikleri cinayet işlemek değildi. Bundan sonra bu komitaların amacı Bulgar halkını isyana teşvik ederek geçici bir yönetim meydana getirmekti. Her ne kadar bu amaçla çalışılmış olunsa da Bulgar köylüsünde durum bu şekilde

[58] M. H. Şentürk, *Osmanlı Devleti'nde Bulgar Meselesi …,* s. 211-212.
[59] E. Hasanoğlu, "1284 Bulgar İhtilali", s. 148.
[60] M. H. Şentürk, *Osmanlı Devleti'nde Bulgar Meselesi …,* s. 212.
[61] İ. Pehlivan, *Osmanlı'da Terör…,* s. 27.
[62] E. Hasanoğlu, "1284 Bulgar İhtilali", s. 148.
[63] M. H. Şentürk, *Osmanlı Devleti'nde Bulgar Meselesi …,* s. 213.
[64] E. Hasanoğlu, "1284 Bulgar İhtilali", s. 150-151.
[65] Söz konusu rapor hakkında ayrıntılı bilgi için bk. (Midhat Paşa, 2020, s. 15-28).
[66] M. H. Şentürk, *Osmanlı Devleti'nde Bulgar Meselesi …,* s. 213-214.

gerçekleşmemiştir. Dahası komitacıları Bulgar köylüleri kendileri ihbar etmiş, kendilerine yaralı olarak sığınmak isteyen komita üyelerini ise Osmanlı idaresine teslim etmişlerdir.[67]

SONUÇ

Tuna vilayetinde fesat faaliyetlerinde bulunan komita ve komitacılarla mücadele eden Midhat Paşa, bölgeyle ilgili Osmanlı karşıtı devletlerin bu bağlamda hareket eden siyasetçilerin ve komitaların hedefi haline gelmiştir. Çünkü Midhat Paşa gerçekleştirmiş olduğu faaliyetler neticesinde Tuna vilayetinde Osmanlı barışını tesis etme yolunda önemli bir mesafe kat etmiştir. Onun söz konusu faaliyetlerinden en çok Rusya rahatsız olmuştur. Bu bağlamda bölgedeki politikalarına engel teşkil eden Rusya, Midhat Paşa'yı Tuna vilayetindeki görevinden azlettirmiştir. Dönemin Rusya Dışişleri bakanı Gorçakov ile Rusya'nın İstanbul büyükelçisi General İgnatief'in bu konuda önde gelen isimler arasında olduğu anlaşılmaktadır. Bu dönemde Rusya'nın planlı bir şekilde Osmanlı Devleti karşıtı oluşumları desteklediği de görülmektedir. Zorda kalan komitalar, o dönemde Rusya ile birlikte hareket eden Sırbistan'a kaçmıştır.

Midhat Paşa ile birlikte bölgede bozgunculuk faaliyetlerinde bulunan komitacılara karşı bölgedeki Osmanlı idarecileri etkili çalışmalarda bulunmuşlardır. Tuna Valisi Sabri Paşa ile Yanbolu kazasının müdürü Hasip Efendi bunlar arasındadır.

Tuna bölgesinde fesat faaliyetleri gerçekleştirilirken bazı bölgelerde planlı olarak eşkıya sayısı arttırılmıştır. Söz konusu mücadele sırasında Osmanlı Devleti, aynı zamanda bilgi kirliliği ile de mücadele etmek zorunda kalmıştır.

Rusya'nın Bulgarlara yönelik ifsad faaliyetleri konusunda Rus Panslavistlerin, XIX. yüzyıl başlarından itibaren çalışmaya başladıkları görülmektedir. Söz konusu faaliyetler için askeri ve sivil eğitim ile yerel ve uluslararası propaganda faaliyetleri birer araç olarak kullanılmıştır.

Bulgarların Osmanlı karşıtı faaliyetler yürütmesinde ve bu bağlamda komitacılık faaliyetlerinde bulunmalarında Rusya'nın oldukça etkili olduğu görülmektedir. Bununla birlikte çeşitli komitacılık faaliyetinde bulunan Bulgar komitaları, Avrupa'nın diğer devletlerinin desteğini kazanma noktasında Rusya'dan bağımsız hareket etmiştir.

Rusya, Midhat Paşa'nın görevden alınması için fırsat kollamıştır. Bu durum Rusya'nın bölgedeki politikalarında Midhat Paşa'nın önemli bir engel teşkil ettiğinin göstergesi olarak kabul edilebilir.

Komitacılar tüm plan, program ve faaliyetlerine karşın Bulgar köylülerini uzun süre kendi fesat faaliyetlerine ortak edememişlerdir. Bunda bölge halkının genel olarak Osmanlı idaresine bağlılıklarının etkili olduğu değerlendirilmiştir. İsyan eden bölgelerde devletin otoritesini güçlendirmesi, halkın devlet aleyhine faaliyetlerde bulunmasını engellemiştir.

[67] İ. Pehlivan, *Osmanlı'da Terör …*, s. 28.

KAYNAKÇA

I. Arşiv Kaynakları

T. C. Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA)

BOA, *İ..MVL.*, 545/24476, 6 Şaban 1282 [25 Aralık 1865].

BOA, *İ..MVL.*, 580/26048, 4 Receb 1284 [1 Kasım 1867].

BOA, *İ..MVL.*, 578/25929, 22 Cemaziyelevvel 1284 [1 Eylül 1867].

BOA, *İ..MVL.*, 581/26070, 12 Receb 1284 [9 Kasım 1867].

BOA, *İ..MVL.*, 581/26079, 16 Receb 1284 [13 Kasım 1867].

BOA, *İ..MMS.*, 35/1430, 13 Rebiülahir 1284 [14 Ağustos 1867].

BOA, *İ..MTZ. (04)*, 4/98, 8 Rebiülahir 1285 [29 Temmuz 1868].

BOA, *İ..MTZ. (04)*, 4/96, 2 Rebiülahir 1285 [23 Temmuz 1868].

BOA, *A.}MKT.MHM.*, 414/49, 3 Rebiülahir 1285 [24 Temmuz 1868].

BOA, *A.}MKT.MHM.*, 426/48, 26 Receb 1285 [12 Kasım 1868].

BOA, *A.}MKT.MHM.*, 442/41, 7 Şaban 1289 [10 Ekim 1872].

II. Yazma Eserler

Ahmed Midhat, *Üss-i İnkılap, Kısm-ı Evvel Kırım Muharebesinden Cülûs-ı Hümayûna Kadar*, İstanbul 1294.

III. Kaynak ve Araştırma-İnceleme Eserler

Aydın, Mithat, "Bükreş'te Komitacılık Faaliyetleri (1860-1916)", *Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi*, C. XV, S. 30, 2015, ss. 5-52.

Aydın, Mithat, *Balkanlar'da İsyan, Osmanlı-İngiliz İlişkileri Kapsamında Bosna-Hersek ve Bulgaristan Ayaklanmaları (1875-1876)*, Selenge Yayınları, İstanbul 2021.

Burma, Mustafa, "Bulgaristan'ın Osmanlı İmparatorluğu'ndan Ayrılış Sürecinde Bulgar Ayaklanmaları", *Balkan Araştırma Enstitüsü Dergisi*, C. 1, S. 1, 2012, ss. 67-90.

Çelik, Mehmet, *Tanzimat in the Balkans: Midhat Pasha's Governorship in the Danube Province (Tuna Vilayeti), 1864-1868*, (Yüksek Lisans Tezi), Bilkent Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara 2007.

Çetinsaya, Gökhan ve Buzpınar, Ş. Tufan. "Midhat Paşa (1822-1884)", https://islamansiklopedisi.org.tr/midhat-pasa, Erişim Tarihi: 26.08.2026.

Değirmenci, Kevser, "Hürriyet Gazetesi'ne Göre (1868-1870) Bulgar Sorunu", *Osmanlı Medeniyeti Araştırmaları Dergisi*, S. 16, 2023, ss. 197-225.

Demiroğlu Hasan ve Uyanık Feyzullah, "Osmanlı ve Rus Kaynaklarına Göre General İgnatiev'in Sultan Abdülaziz Dönemi Faaliyetleri (1864-1876)", *Sultan Abdülaziz ve Dönemi Sempozyumu Ordu ve Siyaset Bildiriler Kitabı*, 12-13 Aralık 2012, Ankara, Cilt. 3, Türk Tarih Kurumu, Ankara 2014, ss. 183-204.

Hasanoğlu, Ergün, "1284 Bulgar İhtilâli", *Balkan Araştırma Enstitüsü Dergisi*, C. 3, S. 1, 2014, ss. 137-162.

Maxim, Mihai, "Tuna", https://islamansiklopedisi.org.tr/tuna, Erişim Tarihi: 26.08.2026.

Kocahanoğlu, Osman Selim (Haz.), *Midhat Paşa'nın Hatıraları, Hayatım İbret Olsun Tabsıra-i İbret*, Temel Yayınları, İstanbul 1997.

Midhat Paşa, *Türkiye'nin Mazisi ve İstikbali & Suriye Layihası*, Der: Eralp Yaşar Azap, Kapra Yayınları, İstanbul 2021.

Pehlivan, İsmail, Bulgar Komitacıları ve Komita Faaliyetleri 1866-1913, (Yüksek Lisans Tezi), Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Edirne 2017.

Pehlivan, İsmail, *Osmanlı'da Terör Osmanlı ve Genelkurmay Arşivleri Işığında, Bulgar Komitacıları ve Balkanlardaki İhtilal Faaliyetleri*, Karakum Yayınları, Ankara 2019.

Şentürk, M. Hüdai, *Osmanlı Devleti'nde Bulgar Meselesi (1850-1875)*, Türk Tarih Kurumu, Ankara 1992.

Toprak, Serap, "Bulgaristan'ın Bağımsızlığında Rusya'nın Rolü", *History Studies*, C. 5, S. 6, 2013, ss. 131-147.

EKLER

EK- 1

Tuna Hadiselerinde Bulgar komitacıların fesat ve isyan faaliyetlerinde bulundukları bazı bölgeleri gösteren harita.